

Verbalization of the Archetype of Self of the Ukrainian Through the Prism of War (based on the text by T. Prokhasko "My Longest SMS")

Khrystyna Shchepanska

*PhD, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
Email: khrystynashchepanska@gmail.com*

Abstract

The article analyzes the language means of expressing of the archetype of Ukrainian identity as an existential archetype on the basis of the text by Taras Prokhasko "My Longest SMS".

An archetype is defined as a prototype, a pre-conceptual form of representation of a linguistic image. Different approaches to the interpretation of the archetype of the self are considered. In the proposed research it is interpreted as an existential archetype of the folk spirit, which have various symbolic and figurative forms of embodiment in the artistic and journalistic texts.

The linguistic means of expressing of the archetype of the self are constructions with the component of *self*: self-realization, self-identification, self-affirmation, originality (or being oneself) and others.

It was determined that the archetype of the self in the text by Taras Prokhasko "My Longest SMS" is realized in the opposition "TO BE / NOT TO BE", where TO BE is self-affirmation, self-identification, originality, and NOT TO BE is the leveling of the self as an existential archetype. The author builds the text on the development of the archetype of the self: from myth (collective unconscious in the form of dreams, memories, fears, reflexes) to logos (verbal images of being and non-being).

The key symbol of self in the analyzed text is considered.

The prospect of new explorations is in the study of the archetype of the self as an existential archetype of the national spirit based on the material of other texts by modern Ukrainian authors.

Keywords: *existential archetype, self, self-identification, archetypal image, identity.*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ АРХЕТИПУ САМОСТІ УКРАЇНЦЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВІЙНИ (на матеріалі тексту Т. Прохаська «Моя найдовша sms»)

Христина Щепанська

Анотація

У статті проаналізовано мовні засоби вираження архетипу самості українця як екзистенційного архетипу на матеріалі тексту Тараса Прохаська «Моя найдовша sms». Архетип окреслено як першообраз, передконцептуальну форму репрезентації мовного образу. Розглянуто різні підходи до тлумачення архетипу *самості*, на основі чого *самість* у пропонованій розвідці окреслено як екзистенційний архетип народного духу, який може мати різні символічні та образні форми втілення у художніх і публіцистичних текстах.

Вербалізаторами архетипу *самості* є конструкції із компонентом *сам*: *самореалізація*, *самоідентифікація*, *самоствердження*, *самобутність* (або *бути собою*) та інші.

Визначено, що у тексті Тараса Прохаська «Моя найдовша sms» архетип *самості* реалізується у протиставленні «БУТИ / НЕ БУТИ», де БУТИ – це самоствердження, самоідентифікація, самобутність, а НЕ БУТИ – це нівеляція *самості* як екзистенційного архетипу.

Автор будує текст на розгортанні архетипу *самості*: від міфу (колективне несвідоме у формі снів, спогадів, страхів, рефлексів) до логосу (словесні образи буття і небуття).

Розглянуто ключовий символ *самості* в аналізованому тексті.

Перспективу нових розвідок вбачаємо у дослідженні архетипу *самості* як екзистенційного архетипу народного духу на матеріалі інших текстів сучасних українських авторів.

Ключові слова: *екзистенційний архетип*, *самість*, *самоідентифікація*, *архетипний образ*, *самобутність*.

Постановка проблеми. У контексті загарбницької війни Росії проти України особливо гостро постала проблема самоствердження та самоідентифікації українців як відповідь на спробу заперечити українську культуру як самобутність. Наративи ворожих пропагандистів спрямовані саме на нівеляцію *самості* українця як екзистенційного архетипу, що проявляється у праві на буття, праві на іншість. Як зазначає Т. Прохасько: «Те, що відбувається тепер в Україні, є цілковито екзистенційним. Україну прагнуть знищити. Не заради ресурсів, не заради розселення на благодатних землях своїх людей. Виключно для того, *щоби її не було* (курсив наш – Х.Щ.)» (Прохасько, 2022). Звісно, виникає спротив, який проявляється у текстах-відповідях. Особливо актуальним видається лінгвістичний аналіз таких текстів, серед яких есе Тараса Прохаська «Моя найдовша sms».

Мета статті – проаналізувати мовні засоби вираження архетипу *самості* українця у тексті Т. Прохаська «Моя найдовша sms».

Антропоцентрична наукова парадигма дала змогу розглядати мовні одиниці крізь призму історії, традиції, міфології, культури народу, тобто як результат опредмечення в свідомості людини різних символічних форм її існування. Такі одиниці постають структурованим знанням, що втілює емоційно-ціннісні орієнтири народу, культурно значущі елементи етичної та естетичної свідомості мовців, становлячи основу лінгвокультурного коду нації. Мовне виявлення останнього є важливим завданням сучасного мовознавства, зокрема лінгвокультурології, а це можливо завдяки осмисленню і опису категорій культури через систему образів, що передають світобачення народу (Кононенко, 2004, с. 5). Різномірнева структура мовного образу відображає процес його формування – від «міфу до логосу», де міф – це передзнання та первинні знання, описані у вигляді архетипів і чуттєвих образів, а логос – знання, описані у формі словесних образів.

На предметно-чуттєвому рівні словесний образ максимально споріднений із концептом. За В. І. Кононенком, «в основі концепту лежить колективне несвідоме, архетип» (Кононенко, 2004, с. 6), отже, концепт виникає з певного архетипного образу, або першообразу.

Архетипи забезпечують розуміння світу певним етносом, «внутрішню єдність та взаємозв'язок культури», утворюючи «загальні апріорні поведінкові програми» (Іващенко, 2006, с. 69). Будучи універсальними психічними формами, вони «мають багато символічних репрезентацій, визначених культурними або особистісними факторами, які функціонують там, де ще немає свідомих понять» (Іващенко, 2006, с. 69). Система «архетип – архетипний образ», за К. Г. Юнгом, «діє як основа моделювання образу дійсності» і базується на розумінні людської психіки як елементу колективного несвідомого, що проявляється через сні, міфи і легенди за допомогою архетипних образів (Юнг, 1991). Архетип – «це нерв словесного поетичного образу», адже «забезпечує як формування, так і функціонування останнього» (Белехова, 2002, с. 224).

У сучасній антропоцентричній науковій парадигмі особливо актуальним є звернення до архетипів особистості, зокрема *ego* і *самості*, які можуть мати різні символічні та образні форми втілення у художніх і публіцистичних текстах.

Самість (нім. *Selbst*) – «архетип цілісності в аналітичній психології К. Юнга, єдність свідомого і несвідомого аспектів» (Літературознавча енциклопедія, 2007, 365). У юнганській філософії *самість* є одним із архетипів колективного несвідомого і ключовим архетипом особистості. За К. Юнгом, розвиток особистості у процесі її індивідуалізації йде від свідомості до особистого несвідомого, а від нього до колективного несвідомого, центром якого є *самість* (Літературознавча енциклопедія, 2007, 365).

Співвідносним із архетипом *самості* у філософському дискурсі є архетип *ego*. Ч. Райкрофт розмежовує архетипи *ego* і *самість* так: «Самість суб'єкта – те, яким він сприймає себе, тоді як *ego* – це його особистість як структура» (Rycroft, 1968, 149). Беручи за основу дослідження це розмежування, вважаємо, що *самість* як архетип самосприйняття і самоствердження реалізується у текстах конструкціями із компонентом *сам*: *самореалізація*, *самоідентифікація*, *самоствердження*, *самобутність* (або *бути собою*) та інші.

В аналізованому тексті архетип *самості* втілений у протиставленні «БУТИ / НЕ БУТИ», де БУТИ – це самоствердження, а НЕ БУТИ – це

нівеляція самості: *«Україну прагнуть знищити. Не заради ресурсів, не заради розселення на благодатних землях своїх людей. Виключно для того, **щоби її не було** (виділення наше – Х.Щ.)»*; *«...щоби не стало книжок, документів, спогадів, намірів і здатності самому промовляти фрази – **я є, я є такий** (виділення наше – Х.Щ.)»*. У наведених контекстах вербалізатором архетипу самості є дієслово *бути*, яке у другому контексті підсилює займенник *такий*: *я є такий* як вияв самобутності, унікальності.

Автор будує текст на розгортанні архетипу самості (від *міфу* (колективне несвідоме у формі снів, спогадів, страхів, рефлексів) до *логосу* (словесні образи буття і небуття): *«Потрібно усвідомлених спогадів про навички і рефлекси, про страхи і жахи, про божественну цінну, божественну безцінність, божественну марноту людського життя. Потрібно уявити собі **тривання не егоцентричного, а історичного сприйняття кожної особи** (виділення наше – Х.Щ.)»* (Прохасько, 2022).

Самість у тексті Т. Прохаська «Моя найдовша sms» – це також антиномічний архетип, який поєднує концептуальні ознаки самоствердження і самозречення як вияв єдиного: *«**Стати собою настільки, щоби себе втратити. Розчинитися аж так, щоби з нічогості з'явитися**»* (Прохасько, 2022). Тут автор апелює до біблійного концепту самозречення (Матвія 16, 24), а також ніцшеанського концепту «ніщо є все».

Т. Прохасько визначає *самість* українця як «спокійну впевненість власного буття»: *«Ця культура, яка росла і росте не на зневаженні інших, а на **спокійній впевненості власного права на буття** (виділення наше – Х.Щ.), стала призвідницею складного і поступового процесу **української самоідентифікації** (виділення наше – Х.Щ.)»* (Прохасько, 2022). У цьому контексті Т. Прохасько апелює і до категорій війни та миру, де війна – результат самоідентифікації українців, утвердження самості як права на іншість, унікальність, окремішність: *«Вона (українська культура – Х.Щ.) перестала бути культурою тетто. І своєю заразністю прирекла себе ж на головну ціль агресії. Росія – ціла Росія, а не тільки горстка путіністів – не може витримати існування України,*

яка такою себе означає (виділення наше – Х.Щ.). В такому разі нам, українцям, залишається зручна дихотомія. Або ними не бути і тоді потерпати, як усі інші росіяни. Або ними бути, бо ми все ж ними є. А тоді – війна. Самозахист, крав-мага... Таке от уявлення про мир» (Прохасько, 2022).

Цікаво, що символом *самості* українців в аналізованому тексті Т. Прохаська є **гранат як розчленована цілісність**: «Обдертий від шкіри гранат скласти у єдність майже неможливо. Але можна потеревити усі криваві долечки з непорушеною оболонкою і викласти їх на один таріль. Перемішати, попереписати, закривши очі, довірившись пальцям. Усі-усі гранатини будуть такими, що не скажеш, де яка була» (Прохасько, 2022). «Криваві долечки» асоціюємо зі зламаними людськими долями.

Отже, структурування тексту Т. Прохаська «Моя найдовша sms» – це розгортання архетипу *самості* українця: від міфу до логосу. Увесь текст побудований на вербалізації дихотомії БУТИ / НЕ БУТИ, де утвердження буття, тобто самобутність, буття собою прирікає на війну. Символом *самості* в аналізованому тексті є гранат як розчленована цілісність.

Література

- Белехова Л. І. (2002) Словесний поетичний образ в історико-типологічній перспективі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі американської поезії). Херсон. 368 с.
- Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту (1992). Київ: Центр «Нове життя». 1387 с.
- Іващенко В. Л. (2006) Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології). Київ. 328 с.
- Кононенко В. І. (2004) Концепти українського дискурсу. Київ-Івано-Франківськ. 248 с.
- Прохасько Т. (2022) Моя найдовша sms. Отримано 20 жовтня 2022 з <https://report.if.ua/poglyad/taras-prohasko-moya-najdovsha-sms/>
- Самість. Літературознавча енциклопедія (2007). Київ: ВЦ «Академія». Т 2. С. 365.
- Юнг К. Г. (1991) Архетип и символ. Отримано 15 вересня 2021 з http://www.wanderer.org.ua/book/psy/jung/arch_sym.htm
- Rycroft Charles (1968) Critical Dictionary of Psychoanalysis. 220 p.